

O'ZBEK TILINING DAVLAT TILI SIFATIDAGI HUQUQIY POYDEVORI

S.A.Asranov

TDIU, "O'zbek v arus tillari" kafedrası katta o'qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17932732>

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida davlat tilining huquqiy maqomi, til siyosatining shakllanishi va amalga oshirilishi tahlil qilinadi. Mustaqillik yillarida o'zbek tilining davlat tili sifatidagi ta'siri va ko'lamini kengaytirish, til madaniyatini yuksaltirish, boshqa tillarga hurmat bilan munosabatda bo'lish tamoyillari alohida ta'kidlangan. Til siyosatining huquqiy asoslarini belgilab beruvchi qonunlar va me'yoriy-huquqiy hujjatlar ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Davlat tili, qonun, O'zbekiston, o'zbek tili, til siyosati, huquq.

Abstract: This article analyzes the legal status of the state language in the Republic of Uzbekistan, the formation and implementation of language policy. The principles of expanding the influence and scope of the Uzbek language as a state language during the years of independence, the promotion of language culture, and respectful treatment of other languages are highlighted. The laws and regulatory legal acts that determine the legal framework of language policy are also analyzed.

Key words: State language, law, Uzbekistan, Uzbek language, language policy, law.

Asosiy qism: O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida (4-modda) "O'zbekiston Respublikasining davlat tili – o'zbek tili" deb belgilangan. Bu norma davlat tilining mamlakat ijtimoiy-siyosiy hayotidagi o'rni va ahamiyatini belgilab beradi.

Davlat tilining huquqiy asoslari 1989-yil 21-oktabrda qabul qilingan "Davlat tili haqida"gi Qonun bilan mustahkamlangan. Ushbu hujjat O'zbekiston tarixida muhim burilish nuqtasi bo'lib, o'zbek tilining davlat tili maqomini qonuniy jihatdan belgilab berdi hamda mamlakatda til siyosatini shakllantirish uchun poydevor yaratdi. Mazkur qonun til siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilab, davlat boshqaruvi, ta'lim, fan, madaniyat va ijtimoiy hayotning barcha sohalarida o'zbek tilining to'laqonli amal qilishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, qonun davlat tilidan foydalanish madaniyatini oshirish, fuqarolarning tilga nisbatan hurmat va e'tiqodini mustahkamlash, hamda o'zbek tilining xalqaro miqyosdagi nufuzini yuksaltirishga qaratilgan qator vazifalarni belgilaydi. Keyingi yillarda "Davlat tili haqida"gi Qonun asosida qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar, qarorlar va dasturlar ishlab chiqildi, ularning barchasi davlat tilining qo'llanilish sohasini kengaytirish va til siyosatini amalda takomillashtirishga qaratilgan. Ayniqsa, 1995, 2019 va 2020-yillarda mazkur qonunga kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalar til siyosatini zamon talablari asosida rivojlantirishga xizmat qildi. Xususan, o'zbek tilining elektron va raqamli muhitda qo'llanilishini ta'minlash, rasmiy ish yurituvda davlat tilining ustuvorligini kuchaytirish, shuningdek, ta'lim tizimida o'zbek tilini o'qitish sifatini oshirish

bo'yicha muhim qadamlar tashlandi. Shu tariqa, "Davlat tili haqida"gi Qonun nafaqat huquqiy hujjat sifatida, balki o'zbek tilining ijtimoiy hayotdagi mavqeini mustahkamlovchi, milliy o'zlik va madaniy merosni asrab-avaylashga xizmat qiluvchi tarixiy ahamiyatga ega manba sifatida e'tirof etiladi.

Til siyosati — bu davlat tomonidan jamiyatdagi tillarning maqomi, ularning rivojlanish yo'nalishlari va ijtimoiy hayotdagi o'rnini tartibga solish hamda muvofiqlashtirishga qaratilgan kompleks tizimdir. Mazkur siyosatning mohiyati nafaqat davlat tilining nufuzini oshirish, balki mamlakatda yashovchi barcha millat va elatlarning tillarini saqlash, ularning erkin rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni yaratishdan iboratdir. Til siyosatining bosh maqsadi — davlat tilining huquqiy maqomi va amaliy qo'llanishini ta'minlash, uni boshqaruv, ta'lim, ilm-fan, madaniyat, ommaviy axborot vositalari hamda raqamli texnologiyalar sohalarida keng joriy etishga erishishdir. Shu bilan birga, til siyosati jamiyatda millatlararo totuvlik, madaniyatlararo muloqot va o'zaro hurmat muhitini mustahkamlashga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. O'zbekistonning til siyosati ko'p millatli jamiyat sharoitida ijtimoiy barqarorlik va millatlararo hamjihatlikni saqlashga qaratilgan bo'lib, u demokratik qadriyatlar, inson huquqlarini hurmat qilish va har bir fuqaroga ona tilida so'zlash, o'qish va ijod qilish imkonini beruvchi tamoyillarga asoslanadi. Shu bois, til siyosatining amalga oshirilishida nafaqat davlat tili, balki mamlakatda mavjud boshqa millatlar tillarining ham huquqiy himoyasi va rivojlanishiga alohida e'tibor qaratiladi.

Xulosa: O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan izchil til siyosati natijasida davlat tilining maqomi tobora mustahkamlanib, uning qo'llanish doirasi jamiyat hayotining barcha sohalariga kengayib bormoqda. Shu bilan birga, mamlakatda yashovchi turli millat va elat vakillarining tillariga hurmat bilan munosabatda bo'lish, ularning madaniy o'ziga xosligini asrab-avaylashga qaratilgan siyosat O'zbekistonning demokratik qadriyatlar va bag'rikenglik tamoyillariga sodiqligini yaqqol ifodalaydi. Davlat tili siyosati — milliy o'zlikni anglash, madaniy merosni asrash hamda o'zbek tilini mustaqil davlatning ramzi sifatida rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Mazkur siyosatning huquqiy asoslari milliy qadriyatlarni mustahkamlash, fuqarolik birdamligini ta'minlash va jamiyatda madaniy barqarorlikni qo'llab-quvvatlashda alohida ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining **Konstitutsiyasi**. – Toshkent, 2023.
2. **“O'zbekiston Respublikasining davlat tili haqida”gi Qonun**, 1989-yil 21-oktabr (yangi tahrirda – 1995-yil 21-dekabr).
3. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Abduazizov A. *Til siyosati va til madaniyati masalalari*. – Toshkent: Fan, 2016.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining **“Davlat tilini rivojlantirish dasturi”** to'g'risidagi qarori, 2019-yil 21-oktabr.